

Ліпанова О. А., аспірант (Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса)

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЗОВАНОЇ ПОЛІТИКИ СПОЖИВЧОГО РИНКУ

У публікації підлягають розгляду питання щодо напрямів розвитку політики сталого споживання та виробництва у взаємозв'язку з екологізацією законодавчо-нормативного підґрунтя.

Ключові слова: **стале споживання, виробництво.**

Слід констатувати, що в українському законодавстві залишається невизначеною проблема екологізації споживчої політики та економічного інструментарію її регулювання.

Аналіз досвіду свідчить про те, що проблематика розвитку сталого споживання та виробництва є однією з основних проблем в умовах трансформації економіки та становлення її на зелені ланки.

Метою статті є характеристика основних напрямів екологізації політики споживчого ринку.

Перш за все, необхідно констатувати, що під споживчою політикою розуміють створення сприятливих умов для насичення споживчого ринку якісними та безпечними товарами (роботами, послугами), підвищення рівня захисту здоров'я та безпеки споживачів, удосконалення законодавства України із захисту прав споживачів, його адаптація до законодавства ЄС [1].

У міжнародній політиці стале споживання як тема вперше прозвучало на Стокгольмській конференції ООН з оточуючого людину середовища в 1972 р. Того ж року Римський клуб видав свій трактат «Межі зростання». І хоча деякі найгірші прогнози щодо обмеженості природних ресурсів пізніше були переглянуті, висновок про небезпечний тиск способу споживання на довкілля був абсолютно правильним, і наприкінці 1980-х споживання стало життєво важливим аспектом дебатів щодо сталого розвитку (Всесвітня конференція з довкілля та розвитку, 1987). Конференція ООН з довкілля та розвитку дала довгостроковий мандат для випробування, експериментування та ревізії способу споживання і внаслідок цього – поведінки споживачів, цінностей, очікувань та способу життя [2].

Згідно статистичних даних, щорічно в Україні вмирають десятки тисяч людей від споживання неякісних харчових продуктів [3]. Така ситуація пов'язана з недосконалістю нормативно-правової бази в галузі сталого споживання та виробництва та відсутністю належного інструментарію її регу-

лювання.

На сьогодні основними законами України щодо регулювання сталого споживання та виробництва є:

- ✓ Закон України «Про звернення громадян»;
- ✓ Закон України «Про рекламу»;
- ✓ Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів»;
- ✓ Закон України «Про захист прав споживачів»;
- ✓ Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»;
- ✓ «Положення про управління у справах захисту прав споживачів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі», наказ 23.06.2009 № 229;
- ✓ Закон України «Про стандартизацію»;
- ✓ Закон України «Про підтвердження відповідності»;
- ✓ Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність»;
- ✓ Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності».

Разом з тим, відсутність економічного інструментарію щодо напрямів екологізації політики сталого споживання та виробництва може призвести до:

- ✓ створення сприятливих умов для ввезення в Україну небезпечної, фальсифікованої, недоброякісної продукції невідомого походження за демпінговими цінами, що негативно вплине на економіку вітчизняних підприємств, які виробляють аналогічну продукцію, та призведе до скорочення робочих місць завдяки створенню умов недобросовісної конкуренції;
- ✓ відкриття Україною свого ринку в односторонньому порядку, а для експорту власної продукції вітчизняний товаровиробник змушений буде сертифікувати свою продукцію окремо в кожній країні СНД, наприклад в Росії, Білорусії, Киргизії та інших, залишаючи там свої кошти та сприяючи створенню за кордоном додаткових робочих місць;
- ✓ нівелювання досягнутих Україною міжурядових домовленостей щодо взаємного визнання робіт з сертифікації. Буде порушена система укладених Україною міждержавних угод з країнами СНД з цього питання, а країни – не члени СНД, з якими відсутні такі угоди, не будуть прагнути до їх укладання.

Законои, спрямовані на захист споживачів, існують уже багато століть. Спочатку вони стосувалися переважно невідповідної якості або підробок продукції щоденного споживання

Паралельні інтереси виробників і споживачів залишаються важливою рисою захисту прав споживачів у сьогоднішній Європі.

Комплексний захист прав споживачів, у тому вигляді, у якому він обго-

ворюється та втілюється сьогодні, почав розвиватися лише наприкінці 19-го сторіччя у США та у Європі. Це стало результатом промислової революції.

Спочатку захист прав споживачів на розглядався як окреме питання у ЄС. Переваги для споживачів повинні були забезпечуватися ефективною роботою ринку, і споживчі питання розглядалися у зв'язку з розвитком єдиного ринку. Таким чином, споживчі питання розглядалися як частина змін у контрактному законодавстві, транспортній політиці, конкуренції, стандартів і безпеки харчової продукції тощо.

Від середини 1970-х років і надалі ситуація поступово змінювалася, але лише з прийняттям Маастрихтської угоди 1993 року стало можливими приймати Директиви щодо споживчих прав, які не стосуються безпосередньо ринкової інтеграції чи гармонізації. Це призвело до створення у структурі Європейської комісії окремого Директорату споживчої політики. Пізніше до сфери його відповідальності увійшли також питання охорони здоров'я та безпеки харчової продукції, і зараз це орган відомий як Генеральний директорат Європейського Союзу з питань охорони здоров'я та захисту прав споживачів – DG SANCO.

Різні Директиви вимагають, щоб усі товари, які продаються споживачам, були настільки безпечними, наскільки це можливо, і містять критерії, яким продукція повинна відповідати для забезпечення цього. Виробники та імпортери несуть відповідальність за безпеку товарів, які вони продають. У кожній країні повинні існувати органи, відповідальні за перевірку відповідності вимогам і виведення небезпечної продукції з ринку, якщо це потрібно.

Існують різні Директиви, які стосуються певних товарних груп – наприклад, харчових продуктів, іграшок, хімікатів, косметичних засобів. Окрім того, існує Директива щодо загальної безпеки продукції, дія якої розповсюджується на все, а тому вона стосується вимог безпеки незалежно від того, чи існує окрема Директива для даного виду продукції.

Європейська комісія керує також системами попередження щодо небезпечної продукції, тобто коли у будь-якій країні виявляється існування проблеми, інші країни ЄС (а також країни за його межами) швидко отримують інформацію і, за потребою, можуть застосувати відповідні заходи на своїй території.

Доречно буде, користуючись світовим досвідом, реформуючи законодавчо-адміністративну систему України стосовно якості та безпеки виробів продовольчої галузі та сировинної бази цієї галузі, відокремити регулювання цих показників від технічного регулювання. Необхідно створити систему державного регулювання безпечності та якості харчових продуктів. Вона має передбачати створення законодавчої, нормативної бази та потужної інфраструктури.

На наш погляд, державне управління у споживчій сфері – це складна си-

стема цілеспрямованого організаційно-регулюючого впливу державних органів усіх гілок державної влади та державних посадових осіб на соціальні процеси, суспільні відносини, діяльність державних інститутів, підприємств, громадських організацій, поведінку окремих громадян із загальною метою забезпечення розвитку споживчого ринку в інтересах громадян та водночас в інтересах усього суспільства. Пріоритетом функціонування системи державного управління у споживчій сфері є реалізація конституційних прав споживачів на безпеку та якість споживання.

Як бачимо, визначення містить перелік деяких важливих цілей системи державного управління сферою споживання. Зауважимо, що цілі системи не зводяться лише до захисту прав споживачів, дотримання цих прав є стережливим напрямом держуправління сферою споживання.

Отже, екологізація системи державного управління сферою споживання в Україні може бути визначена як максимальне сприяння з боку держави реалізації конституційних прав громадян держави на безпечне та якісне задоволення своїх споживчих потреб, а також права знати свої права та обов'язки.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що головним протиріччям екологізації системи державного управління сталим споживанням та виробництвом в Україні є об'єктивне протиріччя між ефективним дотриманням прав споживачів, з одного боку, та вимогами економічного розвитку держави, що передбачає економічний розвиток та відповідну дохідність підприємств-виробників та торговельних підприємств, – з іншого. При цьому дотримання прав споживачів є, безперечно, пріоритетною метою державного управління. Узгодження інтересів усіх зацікавлених сторін, дотримання балансу цих інтересів є одним із найважливіших завдань реалізації державної споживчої політики.

Споживча державна політика – це цілеспрямована та системна діяльність органів державного управління, яка має на меті ефективне регулювання суспільно важливих питань у сфері споживання в інтересах кожного зі споживачів та водночас в інтересах усього суспільства, забезпечуючи при цьому дотримання прав споживачів за допомогою правових, адміністративних та економічних інструментів державного впливу з широким залученням громадськості та індивідуальної ініціативи споживачів.

Дослідження закономірностей розвитку споживчого ринку засвідчило, що в умовах української економіки спостерігаються процеси, які не вписуються в загальноприйняті схеми класичних підходів до розуміння дії економічних механізмів регулювання цього процесу. Це стосується проблем ціноутворення на споживчі товари, які формувалися і формуються під впливом інфляційних процесів, викривлень в оцінюванні товарів за їх походженням (промислові, сільськогосподарські, імпортні), неузгодженості ме-

ханізмів попиту і пропозиції, в основі чого лежить дисбалансне ціноутворення, деформованість структури споживання населенням, низький рівень його купівельної спроможності.

Аналізуючи дієвість механізмів регулювання, можна констатувати, що основною проблемою, є процедура вибору пріоритетності та оптимального поєднання економічних і адміністративних важелів для розв'язання економічних і соціальних проблем функціонування споживчого ринку. Разом з тим, таке регулювання має передбачати чіткий порядок застосування тих чи інших заходів з урахуванням існуючих розбіжностей та суперечностей інтересів учасників ринку та змін його внутрішнього і зовнішнього середовища. При цьому виробляється певна модель регулювання, яка є вибором конкретної системи форм і методів впливу на механізми ринку і формується як результат взаємодії і координації економічних інтересів учасників ринку, впливу політичних умов, глибини соціальних проблем, напрямку дії зовнішніх чинників.

Відповідно до окреслених цілей екологізація споживчої політики має забезпечити інституційний розвиток, який здійснюється за рахунок розширення та підвищення ефективності існуючих функцій державних органів, а також створення інституційних основ для впровадження нових механізмів, які можуть використовуватися в зазначеній сфері. Реалізація потребує утворення ринкових інституційних форм для підтримки споживчого ринку, розроблення нормативно-правових актів з питань створення та впровадження моделі кластерної організації промисловості.

Отже, економічний механізм екологізації споживчого ринку має забезпечити збалансований стан сталого споживання та виробництва, знизити ризики, пов'язані з імпортом неякісної сировини та матеріалів, спростити умови доступу національних виробників та експортерів до ринків країн світу, створення нових робочих місць, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, покращення міжнародного іміджу України тощо.

1. Прокопенко О. В. Економічні інструменти мотивації екологізації виробництва / О. В. Прокопенко // Вісник Сумського національного аграрного університету : науково-методичний журнал. Сер. "Економіка та менеджмент". – 2003. – Вип. 3-4. – С. 125-134.
2. «Зелена» стратегія регіону: монографія / [Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Реутов В. Є.]; за наук. ред. Буркинського Б. В., Галушкіної Т. П. – Одеса : ІПРЕД НАНУ, 2011. – 448 с.
3. Стагистичний щорічник України за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202010.pdf>

Рецензент: д.е.н., професор Безтелесна Л. І. (НУВГП)